ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 119, Ağustos 2021, s. 209-223

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.51773>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
14.06.2021

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date
29.08.2021

Sabriye SAVAş

Başkent Üniversitesi, Müzik Bölümü
sabriyesavas80@gmail.com

ULVİ CEMAL ERKİN'İN BEş DAMLA ADLI ESERİ'NİN BÖLÜMLERİNİN KARAKTER PARÇASI OLARAK İNCELENMESİ

Öz

Bu alışma 2005-2009 yılları arasında, Sanatta Yeterlik çalışmalarım sonucunda gerçekleştirdiğim icra tezimin konusu Ulvi Cemal Erkin'in tanınmış solo piyano eserlerinden biri olan ve beş kısa parçadan oluşan "Beş Damla" adlı eserin, karakter parçaları olarak ele alınması; yapı ve kompozisyon bakımından incelenmesini içerecektir. Aynı zamanda yazıda, Cumhuriyet Türkiye'sinin en tanınmış ve ilk kuşak bestecilerinden olan Ulvi Cemal Erkin'in ağdaş Türk müziğine ve eğitimine olan katkıları, bestelediği diğer eserlerinin kısa tanıtımı yer alacaktır. Yazı, "Beş Damla" dizisinin notalarının incelenmesi ile form, makam ve karakterinin değerlendirilmesi sonucunda eseri seslendirecek olan icracı ve öğrencilerin alışmaya başlamadan eser hakkında almayı kolaylaştıracak bilgilere ulaşmalarını amalamaktadır.

Anahtar kelimeler: Ulvi Cemal Erkin, Karakter Parası, Beş Damla, ağdaş Türk Müziği.

EXAMINATION OF ULVI CEMAL ERKIN'S BEŞ DAMLA WORK'S PARTS AS CHARACTER PIECES

Abstract

This study is based on my performance thesis for Proficiency of Art in 2005 -2009 and will therefore include the examination of “Beş Damla” which is a well known solo piano work cycle of five pieces by Turkish Composer Ulvi Cemal Erkin. Each piece will be analyzed in terms of structure and composition along with their nature as character pieces. At the same time , the article will include a brief introduction of the contributions of Ulvi Cemal Erkin, one of the most well-known first generation composers of the Republic of Turkey, to contemporary Turkish Music and education as well as brief reference to his other works. The article aims to provide information to facilitate the comprehension of the pieces for the performer and students willing to perform the cycle.

Keywords: Ulvi Cemal Erkin, Character Piece, Beş Damla, Contemporary Turkish Music.

GİRİŞ

Karakter Parçası, bir enstrüman (genelde piyano) için bestelenmiş, tek bir duygu ya da eserin başlığında geçen programa odaklanan müzik türüdür. Bu türde farklı fikirlerin sıralanması bemollü tonlara eğilimi, kontrastı ve tematik transformasyon (başkalaşım) arasındaki farklar söz konusudur. F. Couperin ve J.P. Rameau'nun klavye parçalarında bu türün ilk örneklerine rastlanmaktadır. S. Heller'in müziğinde de kavramın kullanımının erken örneğini görürüz. Heller, “Dört Arabesk”, “Üç Albüm Yaprağı”, “Odamın İçerisinde” gibi başlıklar ve program içeren isimler kullanmıştır. L.van Beethoven, 1971 yılında bestelediği Fidelio operasının Leonore Üvertürünü 1. karakteristik üvertür olarak isimlendirmiş, F. Schubert'in ölümünden sonra yayımlanan iki marşı, yayıncı Diabelli tarafından “Karakteristik Marşlar” olarak sunulmuştur. R. Schumann, 1837 yılında bestelediği Op.6 “Davidsbündlertänze” eserine 18 karakter parçası alt başlığını koymuştur. Erkin'in de “Beş Damla” adlı eserine önce farklı isimler verdiği daha sonra parçaların kısalığı sebebiyle tek başlık altında topladığı bilinmektedir. Ulvi Cemal Erkin "Türk Beşleri" olarak adlandırılan Cumhuriyet Türkiye'si'nin ilk kuşak bestecileri olan Ahmet Adnan Saygun, Hasan Ferit Alnar, Cemal Reşit Rey ve Necil Kazım Akses içerisinde en genç yaşta yitirdiğimizdir. İlk eseri olan "İki Dans" adlı eserini önce piyano daha sonra orkestra için henüz okul yıllarında bestelemiş, bu ilk eserinde bile kendine özgü coşkulu, romantik, şiirsel anlatımı, sade ve doğal olmakla birlikte olgun müzikal düşünce yapısı ile kendi çizgilerini göstermiştir. Eserlerinde çoğunlukla geleneksel Türk müziklerini, halk türkülerini, halk ezgilerini çağdaş armoni ve formlarla birleştirmiş olması ve özellikle aksak ritimleri sıklıkla kullanması, ezgilerin asıl sahipleri olan anadolu insanı ve anadolu halkına kolay ulaşmasını, benimsenmesini ve sevilmesini sağlamıştır.

Erkin eserlerinde açık biçimde geleneksel sanat müziğimizin makamlarına da yer vermektedir. Halk müziğinin öğelerini, makamları iyi bilmesi ve ustalıkla kullanması, besteciliğinin karakteristik özelliklerinden biridir. Her iki müzik türünün de melodik, ritmik ve armonik özelliklerini birbirleriyle kaynaştırabilmiştir. İlk eserleri hakkında o yıllarda

çıkan yazılarda" geç romantiklerin ve izlenimcilerin etkileri görülmektedir" gibi yorumlar yer almıştır (Çalgan, 1991:112).

Erkin, besteciliğinin yanı sıra başarılı bir piyanist, çok sayıda öğrenci yetiştirmiş iyi bir piyano öğretmeni ve orkestra şefidir. 1930 yılında "MUSİKİ MUALLİM MEKTEBİ"ne atanmış, piyano ve armoni dersleri vermiştir. Bu esnada Ankara'da piyano resitaleri ve orkestra ile konçertolar seslendirerek çok sesli müziğin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. 1949-1951 yılları arasında Ankara Devlet Konservatuvarı müdürlüğü yapmış, konservatuvar orkestrası ve Ankara Devlet Operası orkestrasını yönetmiştir. Musiki Muallim Mektebinden başlayarak 25 yıl Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğretmenlik yapmış, kırk yılı aşkın eğitimlik kariyerinde sayısız öğrenci yetiştirerek Türkiye'deki müzik eğitime büyük katkılarda bulunmuştur. Bunların yanı sıra;

1960'tan sonra olağanüstü yetenekli çocukların eğitimiyle ilgilenmiş ve bu konuda görevler üstlenmiştir. Ankara Devlet Operası'nın kurulmasından sonra Erkin, Necil Kazım Akses'le birlikte, "Fidelio", "Manon", "Carmen", "Aida", "Il barbiere di Siviglia", "La Bohème", "Faust", "Salome", "La Sonnambula", "Porgy und Bess" ve "Cavalleria Rusticana" gibi birçok operayı Türkçe'ye çevirerek Türk opera izleyicisine hizmet götürmüştür (Özgüç, 1972:2). Bestecimiz yurt dışında ve Türkiye'de çeşitli ödüllere onurlandırılmıştır:

-12 Nisan 1950'de Fransız Eğitim Bakanlığı tarafından "Palme Academique" nişanı.

-21 Mart 1959'da yine Fransa hükümeti tarafından "Şövalye" derecesinde "Legion d'honneur" nişanı.

-27 Aralık 1963'te İtalya tarafından "Ufuciale" derecesindeki "Ordine Al Merito dellen Republicca Italiano" nişanı.

-23 Aralık 1970'te ise Fransız hükümeti tarafından, "Officier" derecesinde "Legion d'honneur" nişanı.

-Yurt içinde ise Erkin 1971 yılında Devlet Sanatçısı ünvanıyla onurlandırılmıştır.

-Ölümünden 13 yıl sonra, değerbilirlik örneği olarak PTT 1985 yılında bir "Ulvi Cemal" pulu çıkartmıştır (Çalgan, 1991:179).

Ulvi Cemal Erkin'in Kısa Biyografisi

Düyun-ı Umumiye komiserlik kalem müdürü Mehmet Cemal Bey'in ve Nesime hanımın oğlu Ulvi Cemal 14 Mart 1906'da İstanbul Bakırköy'de doğmuştur. Piyano çalan ve Fransızca bilen annesinden çok küçük yaşta sanat kültürü ve eğitimi alan Erkin, piyanoya annesi tarafından başlatılmıştır. Yedi yaşındayken Mercenier adında bir Fransızdan daha sonra da Adinolfi adlı İtalyan asıllı bir öğretmenden piyano dersi almaya başlamış ve lise yıllarına kadar disiplinli bir öğrenci olarak dersleri sürdürmüştür.

Bu arada orta okulu bitirerek Galatasaray Lisesi'ne girmiş, başarılı bir öğrenci olarak dikkat çekmiştir. Bu okuldaki en önemli kazanımlarından biri, Avrupa müziğini yakından tanımaya başlamasıdır. Eğitimlerini Avusturya'da yapan müzik öğretmenleri Seyfettin ve Sezai Asal kardeşler, okulda ve İstanbul müzik yaşamında etkin insanlardır. Bir oda orkestrası kurulmuş, sıkça konserler verilmiştir. Ayrıca orkestra elemanlarından 'kuartet' ve 'kentet'ler oluşturularak, Haydın, Mozart ve Schubert'in oda müziği eserleri

seslendirilmiştir (Nadi, 1986:17).

Cumhuriyetin kurulmasından sonra, birçok alanda olduğu gibi müzik alanında da köklü reformlar yapılmaya başlanması ile birlikte o sırada Galatasaray lisesini bitiren Erkin, bu reformlar kapsamında 1925 yılında açılan Maarif Vekalet'inin sınavını kazanan üç kişiden biri olarak devlet adına okumak üzere Paris'e gönderilmiştir. Orda önce Paris Konservatuarı'nda Jean Batalla ve asistanı Beduin'den piyano ve armoni dersleri, İsidor Philipp ve yardımcısı Camille Decreus ile piyano, Jean ve Noel Gallon'dan armoni ve kontrpuan dersleri almış sonra da Ecole Normale de Musique'de Jean ve Noel Gallon'dan aldığı derslere devam ederken dönemin ilk kadın orkestra şefi olan ve çok önemli sanatçılar yetiştirmiş olan Nadia Boulanger'den kompozisyon dersleri almış ve beş yıllık öğrenimini başarı ile tamamlayarak 1930 yılında yurda dönmüştür. 1932 yılında kendisiyle aynı okulda, Musiki Muallim Mektebinde çalışan piyano öğretmeni Ferhunde (Remzi) Erkin ile evlenmiştir. Ferhunde Erkin, bestecinin piyano eserlerinin ilk yorumcusu olmuş, yurt içi ve yurt dışında birlikte konserler vermişlerdir. Ulvi Cemal Erkin, Ekim 1972 yılında geçirdiği kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir.

Başlıca Eserleri

-“İkî Dans” tahminen 1930 yılında Paris'te yazılmış. Nefesli sazlar, vurmali sazlar, arp, celesta ve yaylı beşliden kurulu büyük orkestra için bestelenmiştir. İki bölümden oluşmaktadır.

-“Ninni, Emprovizasyon ve Zeybek Türküsü” (1929-1932) keman ve piyano için bestelenmiş, eserin ninni ve emprovizasyon bölümlerinin Paris'te, zeybek türküsünün ise Ankara'da yazıldığı düşünülmektedir.

-“Beş Damla” piyano eserlerinden ilkidir, 1931 yılında Ankara'da bestelenmiş olan eser daha sonra 1950 yılında bale eseri olarak orkestraya uyarlanmıştır.

-“Bülbül ve Ayın On dördü” eseri soprano, flüt, klarnet, korno, arp ve yaylı beşliden oluşan, küçük orkestra için bestelenmiş iki türküden oluşmaktadır. Tahminen 1932 yılında Ankara'da yazılmıştır.

-“Konçertino” eseri 1932 yılında piyano ve büyük orkestra için Ankara'da yazılmıştır, üç bölümden (allegretto-allegro, andante, allegro vivo) oluşmaktadır. İlk orkestra eşliğindeki seslendirilişi Riyaset-i Cumhur Orkestrası (Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası) ile Ferhunde Erkin tarafından gerçekleştirilmiştir.

-“Bayram” 1934 yılında, Ankara'da, büyük orkestra için yazılmış olan tek bölümlü eser ilk olarak Riyaset-i Cumhur Orkestrası ve bestecinin yönetiminde gerçekleşmiştir. Eser daha sonra Bakü ve Moskova'da da seslendirilmiştir.

-“Yaylı Dörtlü” (1935-36) iki keman, viyola ve viyolonsel için yazılmış olan eser dört bölümden (allegro ma non troppo, allegro scherzando, andante sostenuto, allegro) oluşmaktadır. İlk seslendirilişi Ankara Radyosunda gerçekleşmiş daha sonra Almanya ve Çekoslovakya'da seslendirilmiştir. Prag Radyosu tarafından plak olarak piyasaya çıkarılmıştır.

-“Yedi Türkü” tahminen 1936 yılında ses ve piyano için bestelenmiş yedi türküden oluşmaktadır. Hanife, Mayıs, Çamdan Sakız Akıyor, Türkmeni, Vardım Ki Yurdumdan Ayak Göçürmüş, Çeşme ve Ayın On dördü.

-“İki Sesli Türküler” 1936 yılında yazılmış koro eserleridir. Yöresel türkülerden oluşmuş parçalar besteci tarafından okul korosuna seslendirilmiştir.

-“Duyuşlar” 1937 yılında Ankara’da bestelenmiş onbir piyano parçasından oluşmaktadır.

-“Karagöz” tahminen 1940 yılında, İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Karagöz oyunu için bestelenmiş sahne eseridir.

-“Piyano Konçertosu” 1942 yılında, piyano ve büyük orkestra için yazılmış olan eser ilk olarak Ferhunde Erkin tarafından Riyaset-i Cumhur Orkestrası eşliğinde seslendirilmiştir. Besteci bu eseri eşine ithaf etmiştir. Dört bölümden oluşmaktadır (allegro, andante, scherzo, andante- allegro).

-“Köçekçeler” 1943 yılında bestelenen eser büyük orkestra için dans rapsodisidir. İlk seslendirilişi, yazıldığı yıl Riyaset-i Cumhur Filarmonik Orkestrası tarafından Dr.Ernest Praetorius yönetiminde gerçekleşmiştir.

-“Piyanolu Beşli” 1943 yılında yazılmış, piyano, iki keman, viyola ve viyolonsel içindir. Dört bölümden (moderato, adagio maestro, ritmici e energico, allegro vivo) oluşur.

-“Yedi Türkü” (1945) ilk seslendirilişleri Mesut Cemil yönetiminde Ankara Radyosu’nda gerçekleşmiş olan eser, yedi koro parçasından oluşmaktadır. Bunlar; Evlerinin Önü Mersin, Feray, Sen Kimin Canısın (fincanı taştan oyarlar), Su Gelir Ark Uyanır, Keklik Türküsü, Yenge Kızım, Çeşme.

-“1. Senfoni” (1944-46) dört bölümden (allegro aperto, adagio, allegro scherzando, moderato allegro) oluşan, büyük orkestra için yazılmış ilk senfonisidir.

-“Piyano Sonatı” 1946 yılında yazılan eser üç bölümden (allegro, adagio motto sostenuto, allegro) oluşmaktadır. Devlet Konservatuarı yayınlarınca 1958 yılında çoğaltılmıştır. İlk seslendirilişini Ferhunde Erkin, Ankara Radyosunda gerçekleştirmiştir.

-“Keman Konçertosu” 1947 yılında, keman ve büyük orkestra için yazılmıştır. Üç bölümden (allegro giusto, adagio, allegro con fuoco) oluşmaktadır. İlk seslendirilişi kemancı Licco Amar ile Riyaset-i Cumhur Orkestrası eşliğinde ve besteci yönetiminde gerçekleştirilmiştir.

-“2. Senfoni” (1948-51) üç bölümden (allegro, adagio, allegro) oluşan eserin son bölümü “alla köçekçe” olarak da geçer.

-“Keloğlan” 1950 yılında yazılmış olan bale eseridir. Daha sonra Devlet Konservatuarı Bale müdürü olan Joy Newton tarafından ısmarlanması sonucunda, “Beş Damla” adlı piyano eserinin üç bölümünden orkestraya uyarlanmıştır.

-“Sinfonietta” 1951 yılında yaylı orkestrası için yazılmıştır.

-“Altı Prelüd” 1967 yılında piyano için yazılan altı parçadan oluşmaktadır. İlk seslendirilişini 1969 yılında Gülay Uğurata, Ankara Radyo evinde gerçekleştirmiştir.

Beş Damla

“BEŞ DAMLA” (1931) Piyano için. Ankara’da Evkaf Apartmanında oturduğu sırada yazmış, 1950 yılında balet küğü olarak orkestralamıştır (Oransay, 1965:35).

İlk seslendiriliş yeri Sivas Ordu Evi’dir. Yazıldığı yıl olan 1931’ de Ulvi Cemal Erkin

tarafından gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl İstanbul'da (Hakimiyet-i Milliye Matbaası) basılmıştır. Piyano için beş küçük parçadan oluşur, ilk önce ayrı ayrı isimler ile ortaya çıkmış (Oyun, Kaya Baş, Şiir, Şaka, Oyun) daha sonra parçaların kısalığı nedeniyle "Beş Damla" olarak değiştirilmiş ve bu şekilde benimsenmiştir. Form olarak bakıldığında sırasıyla; ikili biçim, ikili biçim, period, ikili biçim ve üç bölmeli biçim olmak üzere küçük biçimli formlardan oluşmaktadır. Eser Sivas'tan sonra, Ankara Halk Evi'nde ve daha sonra da Berlin, Viyana, Budapeşte, Varşova, Bükreş ve Moskova gibi yurt dışı konserlerinde seslendirilmiş ve çok ilgi toplamıştır. Seslendirildiği ülkelerdeki müzik eleştirmenleri, yerel basınlarında Erkin ve eser ile ilgili çeşitli yazılar yazmışlardır.

1.Parça (Oyun)

Parça dört onaltılık ve bir sekizlikten oluşan 3/8'lik motif ekseninde kurulmuş cümlelerden oluşur. Genelde bütün cümleler kvadrat yapıdadır (4+4). Motifin ritmik örgüsü 38. Ölçüye kadar hiç değişmez. 40. ölçüdeyse 5/8'lik bir yapıda ince bir ritmik transformasyon (başkalaşım) vardır. Animato yani çok canlı tempodadır. Ana fikir üzerinde yapılan küçük değişiklikler dışında melodik ve ritmik açıdan çok büyük farklılıklar görülmemektedir. Parçanın uzun olmayışı, monotonluk oluşmasını önlemiştir. Parça kontrast bir bölüm içermez 48. ve 49. ölçüdeki köprülerle ilk cümleye geri döner. Burada (50.ölçü) ana ritmik öge yine baskındır. Tek bir fikrin hakim olması nedeniyle geleneksel anlamda bir "B" bölümü oluşmamaktadır. Bu nedenle parçanın formuna "Genişletilmiş Aralıksız İkili Biçim" diyebiliriz. (a-ba) 39+40 yetmiş dokuz ölçüden oluşmaktadır.

a: Bu bölme kendi içinde iki kısım ve ilerlemeden oluşmaktadır.

1. kısım: Soru (1-4) cevap (5-8) gibi duyulan iki cümleden, açık beşli ve oktav tınlarından oluşmuştur. 3/8'lik ölçü sayısı ile başlar, (mi-si-mi), (sol-re-sol) sesleri paralel hareket ederek temayı oluşturur. Dikey bir yapıya sahiptir. İkinci cümlesinde bu yapı çevrim halindeki dörtlü akorlar ile bozulur ve cevap karakterini oluşturur. Bu çevrimin içerisinde ikililerden oluşan paralel disonanslar vardır. Bu kısım farklı bir ses alanındadır. Makam olarak incelediğimizde geleneksel olarak kullanılmamış olmasıyla birlikte "Mî" ekseninde "HÜSEYİNİ" etkileri görülmektedir.

Örnek 1: soru cümlesi

Örnek 2: cevap cümlesi

Örnek 3: mi ekseni üzerinde Hüseyini makamı

2.kısım: Armonik, ritmik ve melodik açıdan birinci kısım ile benzerlik içerisindedir, dört cümleden oluşmaktadır. İlk cümle (17-20), birinci kısım gibi soru karakterindedir ancak kalın si sesinden başlar, ikinci cümle (21-24) karakter olarak gelişmeyi hazırlar niteliktedir. Üçüncü cümle (25-28) gelişme hissi verir. Son cümle (29-32) üçüncü cümlelerin tekrarıdır.

İlerleme : (33-39) Tamamıyla köprü hissi veren bir yapıdır ve bir sonraki bölümü hazırlar. **ab:** Bu bölümü de kendi içinde iki kısma ayırabiliriz. Burada da ilk bölmedeki ilerleme gibi kendi içindeki unsurları birbirine bağlayan köprü bulunmaktadır.

1.kısım: İlk cümle (40-43) akorların oktavlar aracılığı ile gelişmesi ve ritmik açıdan değişmesi sonucu coşkulu bir karakter yaratmaktadır. 5/8'lik ölçüde başlar. İkinci cümle 3/8'lik ölçü sayısına kısa süreliğine geri döner, ısrarcı bir karakter sergileyerek köprüyü hazırlar.

Köprü: 6/8'lik ve 4/8'lik ölçüdedir. Allargando- genişleyiniz ibaresi bulunmaktadır. Köprüde Hüseyini makam etkileri, la ve sol aktarımlı olarak karşımıza çıkar.

Örnek 4: köprü

2.kısım: Bu bölüm ilk "a"nın genişletilmiş tekrarı niteliğindedir. 50. ölçüde, alt rejistirden başlar. Her iki elde de büyük katlamalarla ana fikri tekrar eder, fff ile coşkulu bir şekilde sona erer.

Parçanın Karakteri:

Özünü halk müziğine dayasa da piyanistin yaklaşımı, tınısal buluşları ve doğaçlamayı andıran karakteri ile döneminin modernist ülküsünü yansıtır. Neşeli bir halk müziği karakterindedir. İlk cümlelerin ikiye bölünmüş soru cevap yapısı karşılıklı yapılan bir halk dansını hatırlatır. İlk yarıdaki açık beşli tınlar, bir davet karakterindeyken diğer dört ölçüdeki yoğun yapı alt rejistırda da yer almasıyla bir kabul ya da onay havasındadır. Bu ikili karakter 40. ölçüde başlayan ikinci bölmede bir beraberliğe vararak zirve oluşturur.

2.Parça (Kaya Başı)

Parçanın tamamı 3/4'lük ölçüdedir. "İki Bölmeli Biçim" formunda yazılmıştır (ab-a). Makam olarak "Sî" sesi ekseninde "HÜSEYNÎ" dir.

ab:

1.kısım: (1-8) Basso ostinato üzerine süslemeler ve bir oktav inceden çalınan tekrar cümlesinden oluşur.

Örnek 5: birinci bölmenin ilk cümlesi (Tema)

2.kısım: (9-15) Gelişme hissi veren iki yarım cümleden oluşmuştur. İlk kısımda olduğu gibi basso ostinato üzerinde ritmik olarak değişmiş tema duyulmaktadır. Üçlemeler ile aksak bir ritim hissi oluşturulmuştur.

a:

1.kısım: (16-29) Tekrar kısmında, ilk gelişteki tek sesli tema, genellikle dörtlü aralıklardan oluşan akorlar ile genişletilmiş ve adeta dört partili olarak sunulmuştur. Sol eldeki basso ostinato dörtlü ve altılı aralıklardan oluşmuş üç sesli akorlar ve kromatik inişler ile geliştirilmiştir. 26 ve 29. ölçüler arasında gelen tamamlanma kısmı ile sona erer.

Örnek 6: ikinci bölmenin ilk cümlesi

Parçanın Karakteri:

Lento yani ağır tempodadır. Karakter olarak daha geleneksel duyulmaktadır. Parça çok sade, basit ve kısa yazılmış olmasına rağmen, çok etkileyicidir. Sol elde ilk ölçüden itibaren başlayan ısrarlı tekrar seslerinin (basso ostinato) üstüne gelen sade tema hüznü bir anadolu ezgisi hatta ağır bir ağıt havası yaratmaktadır. Ezgi kaval sesinini hatırlatır, bir çoban değişti gibidir ve pastoral bir havası vardır. Sol elde, son vuruştaki açık beşlilerin oluşturduğu disonans (Hüseyini dizisinin dışında kalan sesler) sesler durağanlığın önüne geçerek akışı kolaylaştırmıştır. Son kısımda her iki eldeki tekrar bölümünde kullanılmış akorların genişlemiş (4'lü ve 6'lı aralıklar) olması, ağıdı daha da dramatik bir hale getirmektedir.

3.Parça (şiir)

1. parça gibi bu parçada da dörtlü ve beşli seslerin üst üste ve paralel kullanımından yararlanılmıştır. Daha az gelenekseldir. Burada daha çok izlenimcilik akımının, dörtlü ve beşli aralıkların kullanımı bakımından Debussy'nin etkileri duyulmaktadır. Birbiri ardına gelen çok küçük değişiklikler içeren, iki cümleden oluşmuş "Periot" formundadır. Tema tam dörtlü aralıklardan oluşan bir "pentatonik" gam etkisi yaratmaktadır. Bas bölümü ise tam beşli aralıklardan kuruludur. Makamı "Sî" sesi üzerinde "HÜSEYNİ" dir.

Örnek 7: dörtlülerin paralel kullanımı

3. ölçüde bas sesi mi sesine, 5. ölçüde de re sesine aktarılmıştır. Ard arda üç defa tekrarlanan fraz'dan sonra son iki ölçüde dörtlü ve beşlilerden oluşan akorlar ile parça sona erer. Burada gelen do naturel notası "Hüseyini Zemzeme" etkisi vermektedir.

Örnek 8: Hüseyini Zemzeme etkisinin görüldüğü ölçüler

Parçanın Karakteri:

Tranquillo yani sakin bir tempodadır. Modal doğaçlama karakterlidir. İlk cümlecik üç motiftten oluşur ve her birinin farklı melodik işlevi vardır. 1.modal ekseni ilan eder, 2. önce yukarı sonra aşağı ardışık hareketle modal ses alanın üst sınırını belirler, sonuncusu ise aşağı hareketle alttınısal alana doğru giderek, cümlenin kapanışını hazırlar. Geniş bir tınısal etkiye sahiptir. İki ses alanının birbirinden açık olması geniş bir etki vermektedir. Sonsuz ovalara bakıyormuş gibi.

4.Parça(şaka)

“Gelişmiş Parçalı İkili Biçim” formunda yazılmıştır (a-ba).(24-33) Parçada yer alan akorlar çoğunlukla üçlü aralıklardan oluşmuştur. Makam olarak “KÜRDİ” ve “HİCAZ” etkileri duyulsa da tam olarak bir makam içerisinde yer almamaktadır.

a: Bu bölme yi iki kısımda inceleyebiliriz.

1.kısım: (1-16) İki tekrar cümlesinden oluşmaktadır. Bu kısımda geleneksel tınılar yer almaz daha çok ses ve renk arayışları bulunmaktadır. Ezgi, üçlü akorların ilk sesinin katlanması ile bir oktav tizde verilir. 5/8’lik ölçüdedir.

Örnek 9: ezginin bir oktav tizde verilışı

2.kısım: (17-24) Bu kısım ise daha geleneksel tınılar ile adeta “b” bölmesini hazırlayan bir köprü niteliğindedir. Son ölçüsünde 6/8’lik olmuştur.

Örnek 10: 2. kısmın son iki ölçüsü

ba: Genişletilmiş bir bölmedir ölçü sayısı bakımından asimetriktir (8+12+11). İlk kısım ile kıyaslanamayacak biçimde geleneksel bir yapıdadır. 5/8+4/8'lik ölçü sayısındadır ve özellikle sağ eldeki bazı seslere getirilmiş olan aksak ritim etkisini güçlendirmiştir. Bu bölmeyi de kendi içinde üç kısma ayırabiliriz.

1.kısım: (25-32) Geleneksel duyumlu aksak ritimlerle başlar, bu kısmın ikinci cümlesinde (29-30) "Hicaz" etkisi görülmektedir.

Örnek 11: Hicaz etkisinin görüldüğü ölçüler

Örnek 12: si sesi eksenli Hicaz makam dizisi

2.kısım: İlk kısmın tekrarı ile başlar. Son iki ölçüsü olan 43. ve 44. ölçüler de ilk "a" bölmesinde olduğu gibi son "a" kısmına bağlanan bir köprü hissi vermektedir. Burada 4/8 ve 6/8'lik ölçü sayıları kullanılmıştır.

Örnek 13: 43. ve 44. ölçüler

3.kısım: Birinci "a"nın sadece ilk kısmında kullanılan müzikal öğelerden oluşmuş bir tekrar kısmıdır.

Parçanın Karakteri:

Energico yani çok canlı bir tempodadır. Bu parçada ilk defa birden fazla fikir duyulmaktadır. Burada farklı renk ve tınlar göze çarpar. Başlangıcındaki tını arayışı ilk bölmenin sonunda yerini aksak ritimlerin hissedildiği, oynak, coşkulu bölmeye bırakır. Özellikle ikinci bölmede geleneksel tınlar duyulmakta ve makamsal etkilerdeki bağlanma yerleri ile halk dansı ritimleri ezgisel motiflerle birleşmektedir, şakacı bir tavır hissedilmektedir.

5.Parça (oyun)

"Parçalı Üç Bölmeli Biçim" formundadır (A-B-A). Makam olarak baktığımızda "RE" eksenli üzerinde "HİCAZ" dır.

A: 4/4'lük (sebare) ölçüdedir, küçük değişikliklerle işlenmiş iki kısım ve köprüden oluşmuştur.

1.kısım: (1-4) sol elde basso ostinato, sağ elde de ana tema gelir. Burada yer alan do-diyez sesi, re çizgisinde Hicazkar makamının işaretidir.

Örnek 14: Hicaz makamının duyulduğu 1. tema

Örnek 15: re eksenli Hicaz makam dizisi

2.kısım: (5-8) bu kısmın ilk cümlesinde ilk kısımda gelen do-diyez sesinin naturele dönmesi Hicazkar diziyi sonlandırırsa da etkisi devam eder. Bu kısımdan sonra 1. ve 2. kısımlar küçük değişiklikler ile tekrarlanır.

köprü: (17-18) Serbest taksim havası hissedilmektedir. Bu bölüm yine re aktarımlı Hicazkar makam dizisindedir ve (B) bölmesini hazırlar. Tempo olarak daha canlı (animato) ibaresiyle yeni bölmeyi karakter dışında hız olarak da hazırlar.

B: (19-24) Zeybek havasına sahiptir. Ezgi, doku ve ritmik yapı olarak (A) bölümünden çok farklıdır, senkoplu motif kullanılmıştır. Sol el Mi bemol pedalı üzerinde başlar ve 8/16'lık ölçüden itibaren aşağı gelerek köprüye bağlanır. Bu kromatik kayış, özünü, parçanın karakteri kısmında bahsedilen eserin başında sol elde geçen re-mi bemol hareketine bağlar. Canlı tempodadır ve ritim olarak daha zengin öğeler kullanılmıştır. Sol eldeki basso ostinato burada yoktur. Kullanılan akorlar üçlülerden oluşmuştur. Bir cümle ve köprüden oluşmaktadır. Sol eksenli Hicaz makamı seslerindedir. Ölçü olarak kendi içerisinde üç bölümlüdür. İlk önce 11/16'lık, sonra 8/16'lık ve son olarak yine 11/16'lık ölçülerde gelir.

Örnek 16: ikinci bölmenin ilk gelişi

Köprü: Üç ölçüden oluşmaktadır (25-26-27). Tamamı Saba makam dizisinden oluşmuştur (La ve Re eksenli). Son ölçü ağırlaşarak bu bölümü ilk temanın yeniden gelişine bağlar.

Örnek 17: “B” bölmesini “A” bölmesine bağlayan köprü

Örnek 18. la ve re eksenli Saba makam dizileri

A: İlk temanın tekrar bölümünün yeniden gelişinden oluşmuştur. 28.ölçüde başlar. Son üç ölçü, adeta temayı özetleyen bir kısımla tam beşli ve büyük üçlünden oluşan gergin bir akor ile sona erer.

Örnek 19: son üç ölçü

Parçanın Karakteri:

Moderato temposunda, sakin karakterli bir bölüm olarak başlar ve biter, orta kısmı coşkulu ve hareketlidir. İlk bölmede sol eldeki basso ostinato üzerinde gelen tek sesli tema, küçük ve büyük ikililerle süslenerek parçada adeta buruk bir hüzün hissi oluşturur. Sol eldeki yapı re merkezini işaret ederken, aynı zamanda gelen mi bemol üzerine kurulmuş akor, oluşturduğu disonans ile re merkezine dönmek isteyen bir gerilim oluşturur. Bu armonik nabız ezgideki gerilim ve çözümlerle birleşince müziği ileri doğru taşıyan bir gerilim ortaya koyar. Halk türküsü havasındadır. İkinci bölmede karakteri tamamen değişir, aksak ritimlerden oluşturulmuş canlı bir bölmedir ve taksim havasında yazılmış köprü ile, tekrar bölmesine bağlanır.

YÖNTEM

Bu makale Ulvi Cemal Erkin'in "Beş Damla" adlı eserinin notalarının form, makam ve karakter bakımından incelenmesi ve besteci hakkında yazılmış olan kitapların taranması ile oluşturulmuştur.

BULGULAR VE YORUM

Bu çalışmada "Beş Damla" adlı eserin her bölümünün ayrı ayrı, yapı ve kompozisyon bakımından incelenmesi ve yorumlanması sonucunda aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 1:

	FORM	MAKAM	KARAKTER
1.Parça	(a-ba) Genişletilmiş Aralıksız İkili Biçim	Hüseyni	Canlı Dinamik Yoğun Güçlü
2.Parça	(ab-a) İki Bölmeli Biçim	Hüseyni	Ağır Sade Hüzünlü halk ezgisi Ağıt havasında
3.Parça	(a) Period	Hüseyni	Sakin Pentatonik etki Modal doğaçlama karakteri

4.Parça	(a-ba) Genişletilmiş Parçalı İkili Biçim	Kürdi ve Hicaz Etkileri	Enerjik Coşkulu Dans karakteri Yoğun
5.Parça	(A-B-A) Parçalı Üç Bölmeli Biçim	Hicaz	İlk bölme sakin, hüzünlü Orta bölme Dramatik

SONUÇ

Çalışma sonucunda, eserin 1.parçasının genişletilmiş aralıksız ikili biçim formunda yazıldığı, Hüseyini makamında olduğu ve karakterinin canlı, dinamik, yoğun ve güçlü olduğu, 2.parçasının iki bölmeli biçim formunda, Hüseyini makamında, karakterinin ağır, sade hüzünlü bir halk ezgisi ve ağıt havasında olduğu, 3.parçasının period formunda, Hüseyini makamında, karakterinin sakin, modal doğaçlama ve pentatonik etki duyumunda, 4.parçasının genişletilmiş parçalı ikili biçim formunda, makam bakımından Kürdi ve Hicaz etkisinde enerjik, coşkulu, dans karakterli olduğu, 5.parçasının parçalı üç bölmeli biçim formunda, Hicaz makamında, ilk ve son bölmeleri sakin, hüzünlü, orta bölmesi dramatik karakterde olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Çalgan, K. (1991). Duyuşlar-Ulvi Cemal Erkin. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Özgüç, F. (1972). Filarmoni Dergisi, no.(76)
- Nadi, N. (1986). Dostum Mozart. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Oransay, G. (1965). Batı Tekniğiyle Yazan 60 Türk Bağdar. Ankara: Küğ Yayınları.